

ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ

ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА

ТЕМА НОМЕРА АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО / АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА

Якийсь ніякий судовий збір

Щодо зміни статусу державного мита на судовий збір та правових наслідків Закону України «Про судовий збір»

Інна Таптунова
Старший експерт
ЮФ «КМ Партнери»Оксана Соколова
Старший експерт
ЮФ «КМ Партнери»

Ні для кого не секрет, що звернення до суду з позовною заявою, подальше подання апеляційної чи касаційної скарги, отримання певних судових документів є задоволенням платним, і не лише в нашій державі. 0,1 розміру мінімальної заробітної плати чи 2 відсотки ціни позову – ставки різні, однак факт залишається фактом. Без відповідних «вливань» до державного бюджету на гарантований Конституцією України захист прав та інтересів нічого й сподіватися, якщо ви не є державним органом чи не входите в незначну кількість решти пільгових категорій осіб.

Фактично теперішній судовий збір «виділився» з державного мита, у складі якого відповідні платежі перебували до прийняття Закону України «Про судовий збір». Однак статус такого платежу змінився, не кажучи вже про його розміри, які обіцяють неухильно зростати.

Раніше (до прийняття Податкового кодексу) державне мито входило до системи оподаткування і визнавалося обов'язковим податком (збором). Однак на сьогодні ні державного мита, ні судового збору в переліку загальнодержавних податків і зборів, наведеному в Податковому кодексі, ми не знайдемо.

Здавалось би, що змінилося з

прийняттям Податкового кодексу? Чи для того, щоб платіж перестав бути загальнодержавним податком (збором), його достатньо просто викреслити з відповідного переліку?

Можливо, наш законодавець просто «попрацював на рейтинги», створивши ілюзію зменшення непомірного за всіма рейтингами податкового тягара в Україні. Крім того, відсутність судового збору в Податковому кодексі дозволяє за спрощеною процедурою збільшувати його розміри по мірі необхідності латання «дірок» у державному бюджеті. І хоча зараз уже з'являються ідеї повернути державне мито до складу загальнодержавних податків та зборів (проект закону від 18.01.2013 р., викладений на сайті Міністерства фінансів України для обговорення), щодо судового збору таких дій не передбачається (більш детально – за посиланням <http://www.km-partners.com/sudzbir>).

Приймемо таку позицію законодавця та будемо виходити з того, що судовий збір не є загальнодержавним податком чи збором. Однак як розглядати цей платіж, у чому полягають його суть та призначення? І чи буде відповіддю на ці питання включення судового збору до податкової системи України?

Судовий збір у однойменному законі визначається як «збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат». З Бюджетного кодексу України видно, що судовий збір надходить до спеціального фонду держбюджету, розпорядником якого є Державна судова адміністрація України, та в подальшому направляється на «забезпечення

здійснення правосуддя» та «зміцнення матеріально-технічної бази судів». Зазначені цілі, відповідно до Бюджетного кодексу, фінансуються зі спеціального фонду винятково за рахунок судового збору.

Таке визначення підкреслює цільовий характер судового збору. Можна зробити висновок, що цей платіж справляється з огляду на те, що розгляд вашої позовної заяви буде здійснюватися суддею та допоміжним персоналом у певному приміщенні, з використанням комп'ютера, копіювальної техніки, паперу, поштового зв'язку – одним словом, з витраттям деяких коштів. І саме ці витрати суду має компенсувати особа, що до нього звертається. При цьому зі звітів Державної судової адміністрації України (напри-

«ОСНОВНИМ ДЖЕРЕЛОМ НАПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ, ВИНЯТКОВО З ЯКОГО МАЮТЬ ФІНАНСУВАТИСЯ СУДИ, Є ПОДАТКИ ТА ЗБОРИ. У РАЗІ ВІДСУТНОСТІ ТАКОГО ПЛАТЕЖУ, ЯК СУДОВИЙ ЗБІР, ВИТРАТИ СУДІВ НА РОЗГЛЯД БУДЬ-ЯКОЇ СПРАВИ ЛЯГЛИ Б НА ПЛЕЧІ КОЖНОГО ПЛАТНИКА ПОДАТКІВ»

клад, за I кв. 2012 року) чітко вбачається, що кошти спеціального фонду держбюджету у вигляді судового збору направляються не на вузькоспеціалізовані цілі, а на фінансування будь-яких витрат судів, і насамперед – на оплату праці суддів.

Якщо судовий збір не є ні податком,

ні збором, однак сплачується за вчинення певних дій на користь особи з боку суду, єдиним можливим підходом є розгляд судового збору як плати за надання послуг. До того ж це мають бути конкретні послуги щодо розгляду конкретної справи. Такий висновок одразу викликає низку запитань.

Наприклад, чому судовий збір сплачується до державного бюджету, а не на рахунок суду, «послуги» якого оплачує особа? Лише для того, щоб формально дотриматися положень законодавства та світової практики щодо фінансування роботи судів винятково за рахунок коштів державного бюджету?

Навіть якщо закрити очі на цей аспект, з'являються інші. Відповідно до статистичних даних за 2008 рік (на жаль, новіші дані досі в процесі збору) Європейської комісії з питань ефективності правосуддя судовий збір становив 1% розміру всіх витрат України на фінансування судів. Зі звіту Державної судової адміністрації України за I кв. 2012 року видно вже інші цифри – асигнування зі спеціального фонду держбюджету (тобто за рахунок саме судового збору) становлять близько 40% усіх асигнувань. Однак якість судової системи України порівняно з 2008 роком суттєво не змінилася. Це яскраво демонструє, що зростання ставок судового збору в нашій державі повністю відірване від розвитку судової системи.

Які розрахунки використані законодавцем при визначенні ставок судового збору? Для певних дій Законом України «Про судовий збір» встановлена фіксована частка мінімальної заробітної плати, для інших йде прив'язка до розміру майнових вимог. Однак якщо особа лише оплачує витрати суду на

ТЕМАТИЧНИЙ
КОНТЕНТ ДЛЯ
ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

Прочитати. Усвідомити. Використати

Актуальні варіанти оформлення передплати

☒ зателефонувати до редакції

за вказаними телефонними номерами

☒ заповнити online-заявкуна сайті www.yur-gazeta.com/esubscription☒ надіслати електронного листана адресу anna@yur-gazeta.com

НОМЕРИ ТЕЛЕФОНІВ:

- редакційний:
(044) 303-9111
- прямиий редакційний:
(067) 440-2212

розгляд своєї справи, сплата судового збору за подібними ставками є необґрунтованою. Якщо особа платить за конкретну послугу, судовий збір має дорівнювати собівартості (адже суд як державний орган не може провадити діяльність, спрямовану на отримання прибутку) витрат суду на розгляд саме цієї справи. Розмір майнових вимог особи тут не має жодного значення.

Натомість, при зверненні до суду для скасування податкового повідомлення-рішення на 1 мільйон гривень, десяти засіданнях та тексті судового рішення на 20 сторінок особа платить ту ж суму судового збору, що й особа, яка добивається скасування податкового повідомлення-рішення на 300 тис. грн за одне судові засідання та отримує текст рішення на трьох сторінках. Подібну «зрівнялівку» у контексті оплати конкретних послуг державного органу досягнути важко. Те ж саме стосується і державного мита, яке наразі так само можна розглядати як плату за послуги державних органів. На яких підставах особа, що приходить до нотаріуса для посвідчення договору купівлі-продажу квартири, має заплатити за це 1% суми договору?

Крім того, якщо розглядати судовий збір з позиції оплати послуг суду, особа, яка здійснює такий платіж, повинна мати певні права. Тут можна провести аналогію із третейським судом. Відповідно до Закону України «Про третейські суди», заявники сплачують третейський збір і виплачують гонорар суддям та секретарям. По суті, судовий збір нічим не відрізняється – він також є компенсацією витрат суду та оплата праці працівників суду. Однак у третейському суді заявники мають низку прав, які виникають унаслідок здійснення ними оплати послуг суду – наприклад, можливість самостійно обрати склад суду. В судах загальної юрисдикції подібних прав у сторін справи не виникає. Більше того, жодних гарантій отримання «якісної послуги» з боку суду у вигляді справедливо, повно та об'єктивно розглянутої справи немає. Тобто на практиці в Україні не створено судової системи, яка виправдовувала б сплату судового збору.

Отже, на оплату послуг судовий збір зовсім не схожий, адже не покриває витрати судів на 100%, не розраховується залежно від собівартості таких витрат та не виправдовується діючою судовою системою. Наразі маємо незрозумілий платіж, який сплачується до держбюджету на всій території України за вчинення певних юридичних дій з боку державних органів та надалі розподіляється державою для фінансування всіх судів. Подібні ознаки повністю відповідають визначенню загальнодержавного збору відповідно до п. 6.2 Податкового кодексу. Так, можливо, є сенс припинити наполягати на тому, що судовий збір не є таким збором, і включити його до

Якщо розглядати судовий збір з позиції оплати послуг суду, особа, яка здійснює такий платіж, повинна мати певні права

податкової системи України?

Однак навіть у разі появи судового збору в переліку загальнодержавних податків та зборів, до цього платежу все ще залишиться низка запитань, наприклад, пов'язаних зі зверненням до адміністративного суду.

Як відомо, основним джерелом наповнення державного бюджету, винятково з якого мають фінансуватися суди, є податки та збори. У разі відсутності такого платежу, як судовий збір, витрати судів на розгляд будь-якої справи лягли б на плечі кожного платника податків.

Компенсація витрат суду скажниками виправдовується у випадку звернення до господарського суду та суду цивільної юрисдикції (звернення саме до цих судів, у порядку спадання, є найвитратнішим, на третьому місці – адміністративні суди). Господарські суди вирішують спори між суб'єктами господарювання, що здійснюють підприємницьку діяльність на власний ризик та за власний рахунок, у тому числі самостійно обирають контрагентів. Ймовірні спори з контрагентами є одним з бізнес-ризиків такої діяльності. Звернення до цивільного суду, по суті, є наслідком спору особистого характеру, який з певних причин не вдалося вирішити «мирно». Визначальним є те, що в обох випадках спори виникають у правовідносинах між рівними юридичними чи фізичними особами та існує реальна можливість досудового врегулювання. У такій ситуації вбачається цілком логічним, що профінансувати розгляд такого спору в суді сторони мають самостійно – підстав перекладати це на платників податків, які не мають до нього жодного відношення, немає.

Однак чи поширюється це на ситуацію зі зверненням до адміністративних судів? Відносини між особою та державою, з якою ця особа стикається в адміністративному спорі, відрізняються наявністю державного примусу та значною зарегульованістю.

«ЯКЩО СУДОВИЙ ЗБІР НЕ Є НІ ПОДАТКОМ, НІ ЗБОРОМ, ОДНАК СПЛАЧУЄТЬСЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ПЕВНИХ ДІЙ НА КОРИСТЬ ОСОБИ З БОКУ СУДУ, ЄДИНИМ МОЖЛИВИМ ПІДХОДОМ Є РОЗГЛЯД СУДОВОГО ЗБОРУ ЯК ПЛАТИ ЗА НАДАННЯ ПОСЛУГ. ДО ТОГО Ж ЦЕ МАЮТЬ БУТИ КОНКРЕТНІ ПОСЛУГИ ЩОДО РОЗГЛЯДУ КОНКРЕТНОЇ СПРАВИ»

Претензії, мирні переговори тощо тут не діють. Розв'язати спір у досудовому порядку практично неможливо, адже розглядати його будуть органи з тієї ж державної структури, що є однією зі сторін такого спору. Найяскравішим прикладом є адміністративне оскарження податкових повідомлень-рішень, яке в нашій державі не працює взагалі. Будь-яка спроба адміністративного оскарження завершується отриманням формальної відписки податкового органу, незалежно від рівня. Тобто адміністративний суд стає єдиним місцем, де особа може виступати на рівних (у теорії) з державою, та єдиним способом відновити порушені права та інтереси такої особи.

Тут варто пам'ятати, що податки, які є основною складовою доходів державного бюджету, глобально є не такими й «безумовними» платежами. Вони сплачуються для забезпечення стабільного та якісного виконання державою своїх функцій, серед яких, у тому числі, захист інтересів суспільства, охорона прав, інтересів і свобод громадян. Також варто пригадати, що відповідно до Кодексу адміністративного судочинства України в справах про оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок доказування своєї правоти лежить саме на суб'єкті владних

повноважень. Тобто в адміністративних спорах держава, яка покликана стояти «на варті» прав та інтересів особи, повинна довести перед нею правомірність своїх дій, рішень чи бездіяльності в разі, якщо така правомірність поставлена під сумнів.

За таких обставин, обґрунтованим виглядає фінансування адміністративних судів винятково за рахунок держави. Тут також варто взяти до уваги, що надходження до державного бюджету у вигляді судового збору за звернення до адміністративного суду є несуттєвими порівняно з тими ж надходженнями за звернення до господарських та цивільних судів. Це пояснюється не лише розмірами ставок, але й тим, що судовий збір за звернення до господарських і цивільних судів сплачується кожним скажником і залишається в державному бюджеті незалежно від результату справи (адже судові витрати скажнику, що виграв справу, компенсуються іншою стороною). Натомість державні органи в адміністративних спорах від сплати судового збору звільнені, а в разі винесення судового рішення на користь скажника, що не є державним органом, відповідна сума судового збору державою втрачається – повертається «переможцю» з того ж таки державного бюджету. Тобто сплата особою судового збору при зверненні до адміністративного суду суттєвих вигод державі не приносить.

Таким чином, на сьогодні практично кожна особа, що звертається до українського господарського, цивільного чи адміністративного суду, здійснює платіж незрозумілої природи в нічому не обґрунтованому розмірі за розгляд справи в суді, об'єктивність якого є досить сумнівною. За умов такої «розмитості» судовий збір стає черговим платежем, сплата якого ніколи не буде виглядати виправданою в очах громадян та вкотре ілюструє стан як української судової системи, так і законодавства. ■